

&

NIEUWSBRIEF

SOENNES
 & ERFGOEDBEWEGING ZUTENDAAL
SWAERDES

nr. 15 - april 2023

• Deel 2 •

“Ik heb in ‘t jaar 1934 het eerste verschijnen waargenomen van de zwaluw en enkele andere trekvogels:

- De zwaluw 7 April
- Het kwikstaartje 6 Maart
- Het roodstaartje 24 Maart
- Het ovenmakertje 24 Maart
- De nachtegaal 13 April
- De koekoek 20 April”

In de ‘Landbouwmonographiën’ (sic) over Zutendaal, die de uit Haspengouw afkomstige Zutendaalse onderwijzer Julien Verjans in 1935 schreef, staat een hoofdstuk gewijd aan de fauna en flora. Hierin komt zijn kennis van en liefde voor de natuur tot uiting.

Vanop een kleine afstand kijken de Zutendaalse onderwijzers Philips, Wintgen en Verjans in de achtergrond toe hoe de schoolinspectie haar werk doet.

Een ander hoofdstuk wijdt hij aan de veeteelt. In detail behandelt Verjans de koeien, de paarden, de varkens en het kleinvee. Hij buigt zich met een schijnbaar grote deskundigheid over het wel en wee van de veeteelt in onze gemeente.

De bijzonderste veeuittelingen in onze gemeente is “de koe”. Paarden worden gehouden enkel om te trekken. Helden wordt gefokt. Zwijnen worden gemest voor eigen gebruik of om te verkopen. Aan zwijnenfokkerij wordt niet gedaan. Swinders zijn zeer statig, mistens evenzeer als zooveel dan voor den oorlog. Iedereen heeft hennen. Voor sommigen is de poenderstelt een van de voornaamste takken van het bedrijf.

Enkele markante uitspraken:

- over de koeien: “Vroeger werd de koe aanzien als ‘n noodzakelijk kwaad, met als hoofdvoordeel de productie van stalmest (...) Een boer immers, en vooral een Zutendaalsche boer, heeft altijd mest te kort. De boer meent reden te hebben om een bevolkten koestal te hebben en veel stalmest. Nochtans bekreunen ze zich er weinig om, van waar al dat vee komt - dat ze nu en dan bijkopen (...) De koeienuitbaters

moesten zich meer toeleggen op ‘t zelf opkweken van hun kalveren. Deze worden dikwijls, versch gevalen, verkocht.”

- over paarden: “Paarden fokken lukt hier niet - zeggen de boeren - en er wordt dan ook niet aan gedacht, het nog te beproeven. Bijna iedere boer heeft een paard. Zelden treft men er ergens twee aan (...) De Zutendalers handelen zoo’n beetje in paarden. Gewoonlijk trekken ze op naar Haspengouw om er een jong paard te kopen. Daarmee sukkelen ze een tijd op de boerderij. Eens dat zoo’n paard een vijf jaar geworden is - de tijd dat men er eigenlijk plezier zou aan hebben bij het werk - dan verkoopen ze hun paard en winnen natuurlijk geld - doch hun gronden zouden door een verstandiger paard veel degelijker bewerkt worden.”
- over varkens: “Zwijnen worden er nog al gemast. Als bigge of als looper worden ze te Bilzen op de markt gekocht (...) Dees tak is nog al winstgevend wanneer het vet varken fatsoenlijk betaald wordt. Iets dat in de laatste tijden echter geen bevrediging kon geven!”

Op de volgende pagina’s vindt u het vervolg van het artikel omtrent boerderijbeesten dat we u voorschotelden in de vorige nieuwsbrief. Het zou ‘biesterêi’ zijn om u dit te onthouden.

Inhoud

Biesterêi (deel 2)	1
Bijen	2
Duiven	3
Kraeihènkes	3
Schapen	4
Andere dieren	5-6
Wèi ènne Blêi	7
Wèi zaagder	8
Erfgoedboom 2023	9
Vervolgen tijd	9

Deze nieuwsbrief ontvangen of lid worden van Soennes & Swaerdes?

Wil je graag op de hoogte blijven van het reilen en zeilen van Soennes & Swaerdes?

Heb je interesse in erfgoed?

Ben je actief als onderzoeker van de Zutendaalse geschiedenis?

Is plaatselijke heemkunde jouw ding?

Lees je graag artikelen over de eigen streek?

Schrijf je dan snel in als sympathisant of actief lid via info@soennesenswaerdes.be

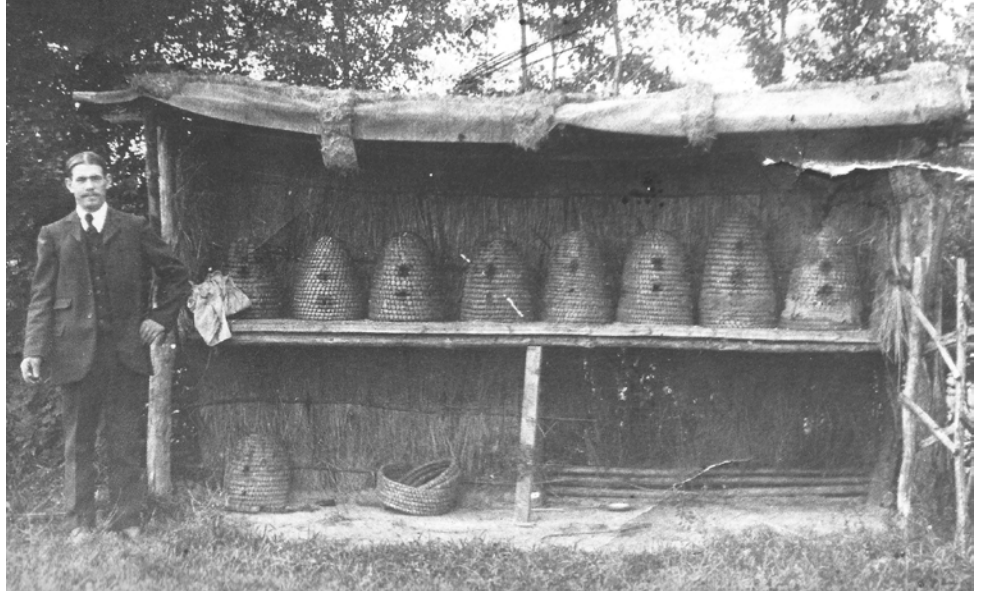
Sjaolhuus

Elke 1ste en 3de zondag van de maand open (behalve tijdens schoolvakanties en op feestdagen) van 10 tot 13 uur of op afspraak.

BIJEN

“Gelukkig waren er ook dingen waarvoor ge niet moest betalen. Bijen bijvoorbeeld. Mijn vader had bijen maar dat interesseerde hem niet zoveel. Hij ging liever jagen en stropen. Ik ben begonnen met bijen houden toen ik 7 of 8 jaar oud was. Het was half mei. Ik was de koeien aan het hoeden. Op zeker ogenblik hoorde ik iets ruisen hoog boven mij. Ik keek op en zag in een den een bijenzwerm hangen. Mijn nonkel werd erbij gehaald. Ik zei tegen hem: “Er zit een bijtje in die den maar het zit zo hoog dat ge er lastig bij kunt”. “Ja, maar dat moeten we er toch zien uit te halen. Want een meise zwerm is zoveel waard als een gekalfde koe, is het spreekwoord”, antwoordde mijn nonkel met veel overtuiging. Dat was ook zo. De bijen haalden veel op de hei en de boekweit. Van toen af mocht ik mij imker noemen. Mijn bijen zwermden het eerste jaar zoveel dat ik na het seizoen liefst 9 korven had. De bijen vlogen op vanalles. Er was veel boekweit, spurrie, serradelle, wilde klaver, bramen en heide. Vroeger was het zo dat als de heide begon te bloeien het allemaal op verschillende ogenblikken gebeurde. Ge hadt de Stalkerheide, de Roelerheide, de Hoefaart, de Stevoorden, allemaal gebieden met hei. In de Stevoorden stond ook nog houtgewas (bloehdzaeikehaot) waarop de bijen veel haalden. Lange tijd heb ik met korven gewerkt maar ben later toch op kasten overgeschakeld. Ik kende in Lanaken iemand met korven en kasten. Die kasten kocht ik af voor een paar centen en wat honing. Het waren kasten van 40 cm hoog en met hoogsels van 5 cm. In die hoogsels moest ge waswafels steken zodat de bijen aan het werk konden en er de honing in konden opstapelen. In Kuringen woonde een onderwijzer die zich bezighield met het klaarmaken van waswafels. Het was bij hem dat ik mijn materiaal kocht. Uiteindelijk bleek de aankoop van

‘Harie Kreeze’ aan zijn bijenhal in Wiemesmeer

Jef Ramaekers (Sjaef van Piekke) controleert de raten

Ferdinand Bijmens (Nand van Kiepke) slingert honing

die kasten de start van een succesvol bijen houden. Daar waar ik voor de oorlog 30 tot 40 kg honing won had ik nu in een bepaald jaar 300 kg gehaald uit 18 kasten. Eenieder vroeg zich af hoe het kwam dat ik zoveel honing had. Verschillende anderen probeerden mijn voorbeeld te volgen. Bèer vanne Miffel, Wingkes Mangke, Sêl van Broeks, allemaal begonnen ze bijen te houden. Ik had klanten in Zutendaal maar ook in Genk, Winterslag, Waterschei en Maastricht. Als ik aan het slingeren was dan stond het hele huis vol. Het leek wel een winkel. Ik zat soms tot een of twee uur 's nachts te slingeren. Ik raakte nooit moe. Een van mijn beste klanten was echter kanunnik Coenen. Hij vond mijn honing zo goed dat hij er zijn aardappelen in sopte.”

Ferdinand Bijmens (Nand van Kiepke)

DUIVEN

“Van 1948 tot ongeveer 1975 hadden de duivenmelkers hier hun lokaal. Ook vreemden mochten in Zutendaal meespelen. Pierre, mijn broer, heeft toen eens 246 klokken van de duivenmannen moeten regelen. ‘s Morgens om vijf uur had hij pas gedaan. Hij voelde zijn vingers bijna niet meer van aan al die schroefjes te draaien.”

Catharina Schrijvers (Trien van Jan de smieëd)

“Ook op andere manieren hadden we plezier toen we nog jong waren. Zo heb ik een tijd met de duiven gespeeld. Ik was zelfs een echte duivenman geworden. Thuis speelde nochtans niemand met de duiven, maar ja, hoe gaat zoiets. Ge begint met een koppel dat ge van iemand gekregen hebt en voor ge het weet zit ge met duiven en in het duivenlokaal van Triehne van Jan de smieëd. Maar het was voor mij toch moeilijk: werken gaan en met de duiven bezig zijn.”

Joseph Nijs (Zjoe van Linskes Geel)

“Ik hield me naast mijn werk ook bezig met de duiven. Als jonge gast had ik samen met Harie een paar jaar met de duiven gespeeld. We deden dat toen bij ‘De Vrede’ in Lanaken. Nadat ik getrouwd was, ben ik opnieuw begonnen. Ik zal eens vertellen hoe dat gegaan is want eigenlijk was ik niet meer zo voor duiven te vinden. Bij de geboorte van onze René kwam Ida de ‘wèizvraw’ thuis. Haar man Louis Geurden speelde toentertijd met de duiven. Op zekere dag zei ze tegen Frans die toen negen jaar was: “Ik zal u morgen eens een koppel duiven mee-

Jef Geurts (Sjaef van Wilke) op zijn duivenhok

brenge”. Ongeringde waren het. Goed. Nieël van Baartele, die aan het kanaal werkte, had van een schipper twee reisduiven gekregen. Nieël had ze een tijdje gehouden en was ze moe. Hij kwam ze me brengen en toen had Frans vier duiven. We begonnen er mee te spelen en wonnen verschillende prijzen. Het ging geweldig. Onze geuur, Frans van Miehve, was enkele jaren voor ons met duiven begonnen maar hij maakte niet veel. Maar Frans kon niet winnen want hij kwam hier bij ons altijd kijken terwijl hij eigenlijk thuis op zijn eigen duiven moest letten als die vielen.

Toch was ik niet fel voor de duiven totdat Maria eens op het hok ging kijken. Er lagen hopen mest op. Frans was wel goed in het houden van duiven maar hij verzorgde ze niet. Maria zei tegen mij wat ze gezien had en sindsdien ben ik de hokken beginnen zuiver te houden. Vanaf toen ben ik een duivenman geworden. Ik speelde samen met Frans en omdat we dat redelijk goed deden, trok het me toch wel aan. Toen Frans getrouwd is, ben ik alleen begonnen. En ik ben het blijven doen. Vandaag heb ik nog altijd een veertigtal duiven maar de mooiste duif op mijn hok is nog altijd mijn tortelduifke waarmee ik volgend jaar hopelijk 60 jaar getrouwd mag zijn.

Jan Gregoor (Janneke van Cis van Kiepeke)

‘KRAEIHÈÈNKES

In café De Lindeboom en café Heidebloem werden destijds wedstrijden met ‘Kraeihèènkès’ georganiseerd. Het kwam er op aan om te raden hoeveel keer de haan (niet je eigen haan) op een halfuurtje zou kraaien. Wie het dichtst bij dat cijfer was, won de pot.

Deze foto is omstreeks 1965 getrokken aan café De Lindeboom.

• *Bovenste rij v.l.n.r.: Marieke van De Lindeboom, Herman Vanhengel (Mèng Vanhangel), Wieske (vrouw van Frènske Gregoor), Herman Schrijvers (Mao van Wuis), Maurice Colla (Meris van Naarke), Jacky Lenaerts (Zjakki van Dreeske), Toon van de Lindeboom en Gerard Janssen.*

• *Onderste rij v.l.n.r.: Antoon Nijs (Zjoe van Freeë/Lienne), Vanduizen (van Gellik), Herman Leenaerts (Mao van Graaë), Mathieu Roux (Jeu(ke) van As/Roeks), Ferdinand (Fèn) Valee en Hendrik Leenaerts (Harie van Graaë).*

Mathijs Liebens (Stiehnes Tèiske) van Wiemesmeer was schaapsherder op de uitgebreide heidevelden

“Schapen, daaraan hadden ze op de Kraaienbos te danken dat ze in 1918 naast vrij veel grond ook wel heel wat geld konden verdelen. Dat vertelde me Hanna vanne Lange Rie die op de Kraaienbos ‘gediend’ had bij de vader van mijn vader. Mijn grootvader had daar gezeten als weduwnaar met kinderen, net als zijn vader van wie de vrouw ook jong gestorven was en daarom moest hij iemand hebben om te helpen. En dat was Hanna. Daarnaast was er nog een schaper die met de grote kudde schapen en zijn hond overal de heide en de beemden introk om te weiden. Ieder jaar werden de schapen geschoren en die wol werd naar Maastricht gebracht. Dat was iets wat de mensen buitenuit verdienden en zo hadden ze kunnen sparen en aan geld geraken. In die omgeving kwam mijn moeder, Helena Beuls, na haar huwelijk met vader in augustus 1918 op de Kraaienbos wonen. Ze kreeg van haar vader, Jan Tèize Sjang uit Wiemesmeer, twee schapen mee. Die kwamen van pas wanneer de koeien in verderaf gelegen weiden liepen en moeder verse melk nodig had voor de kinderen die er met de hoop kwamen. Ik was de oudste, dan hadt ge nog Nol, Sjaef, Jan, Bèèr, Zjül en Lieske. Zeven op elf jaar tijd. Ons ‘mam’, zoals we haar altijd noemden, had dus steeds melk, schapenmelk bij de hand. Ik denk dat we met schapenmelk grootgebracht zijn.”

Maria Bobbaers (Mai vanne Kraeiebos)

“Ik ben geboren op de boerderij van Stiehnes. Die lag in de huidige Leutsestraat. Hierrond hadden zich destijds de families Wèine, Huibes, Stèège en Stiehnes gevestigd. Allemaal Liebensen die hier geboren en gestorven en veel onderling getrouwd waren. Ze hingen allemaal aaneen. Een zoon van Wèine had zich begin 1800 daar een boerderij gezet. Een dochter heeft op zeker ogenblik toen de boerderij van Stiehnes gebouwd. Haar man stierf omstreeks 1850 en zij heeft geleefd tot 1901. Haar naam was Christine en al die jaren zat ze daar met haar kinderen zodat men hier begon te spreken van Stiehnes Tèiske. Mijn grootvader, en later van Stiehnes Jan, mijn vader. Grootvader was schaapsherder op de hei, die hier overal massaal aanwezig was.”

Germain Liebens (Mè van Stiehnes, de Kèster)

Wie kent deze jongeling met schaaap?